

Bogumiła Berdychowska
Sławomir Łodziński
Ewa Michna

Opinia ekspertów wskazanych przez stronę mniejszościową uczestniczących w pracach komisji rekomendującej wnioski o udzielenie dotacji na realizację zadań mających na celu ochronę, zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego, dotycząca decyzji parlamentu RP dotyczącej zmniejszenia o 40 milionów subwencji na edukację w zakresie języków mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego w budżecie na rok 2022.

Na podjętą w dniu 17 grudnia 2021 roku decyzję o obcięciu przez parlament RP subwencji na edukację w zakresie języków mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego w budżecie na rok 2022 można patrzeć z różnych perspektyw. Zarówno zobowiązań państwa polskiego do przestrzegania prawa międzynarodowego, podpisanych i ratyfikowanych dokumentów dotyczących ochrony praw człowieka, praw mniejszości w tym szczególnie: Konwencji Ramowej Rady Europy o Ochronie Mniejszości Narodowych i Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych ale też zapisów Konstytucji dotyczących praw mniejszości i ustaleń prawa krajowego, w szczególności regulującej politykę państwa wobec mniejszości Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym z dnia 5 stycznia 2005 roku. Równie istotne są konsekwencje dla obywateli państwa polskiego należących do mniejszości, dla których ta decyzja oznacza ograniczenie możliwości realizacji przyznanych im praw i co nie bez znaczenia, podważa zaufanie do państwa polskiego, które w odniesieniu do własnych obywateli stosuje niedopuszczalną przez prawo międzynarodowe w obszarze ochrony mniejszości zasadę wzajemności.

Konstytucja RP z 1997 r. zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, obyczajów, tradycji i kultury, a także prawo do tworzenia własnych instytucji kultury oraz do uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej (art. 35). Obowiązująca od ponad 15 lat ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym potwierdza te zobowiązania. Reguluje ona w sposób kompleksowy sprawy związane z zachowaniem i rozwojem tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych, a także rozwojem języka regionalnego. Określa również sposób realizacji zasady równego traktowania oraz zadania i kompetencje organów administracji publicznej w tym obszarze, a jej przepisy zobowiązują wszystkie organy władzy publicznej do podejmowania odpowiednich środków do wspierania tożsamości mniejszości. Dotyczy to także szkolnictwa w językach mniejszości oraz regionalnym. I na tym właśnie polu widać szczególne osiągnięcia polityki państwa polskiego od 1989 r. O ile w roku szkolnym 1989/1990 z takich możliwości korzystało tylko 6 118 uczniów uczęszczających do 121 placówek, to w roku szkolnym 2018/2019 z nauki języka mniejszości narodowej lub etnicznej oraz regionalnego korzystało łącznie 88 055 uczniów w 1 361 placówkach szkolnych różnego typu (najwięcej z nauki języka niemieckiego i kaszubskiego).

W myśl przyjętych rozwiązań dotyczących realizacji praw mniejszości obowiązkiem Ministra Edukacji i Nauki jest zapewnienie stabilnego finansowania nauczania języka mniejszości oraz języka regionalnego w szkołach publicznych. Było to dotychczas

pozytywnie oceniane przez Najwyższą Izbę Kontroli. Jej ostatni raport (z lipca 2021 r.) dotyczący działalności organów władzy publicznej pozytywnie oceniał także aktywność gmin na tym polu, gdyż wszystkie gminy objęte kontrolą zapewniły warunki organizacyjne i finansowe do nauczania języka mniejszości lub języka regionalnego w szkołach publicznych. Zdaniem kontrolerów NIK-u na pozytywną ocenę zasługiwało także duże zaangażowanie szkół w organizację imprez i wydarzeń dotyczących wspierania poczucia tożsamości kulturowej mniejszości, takich jak konkursy związane tematycznie z mniejszościami, wystawy okolicznościowe oraz akcje zachęcające do czytania literatury w języku mniejszości lub języku regionalnym. W okresie epidemii COVID-19 wszystkie szkoły kontynuowały naukę języka mniejszości lub języka regionalnego. Była ona prowadzona, tak jak w przypadku innych zajęć, w formie zdalnej.

Zobowiązania do finansowania oświaty w językach mniejszości znajdują się w Konwencji ramowej Rady Europy o Ochronie Mniejszości Narodowych z 1995 (Polska jest stroną tej Konwencji od 2000 r.), której art. 14 stanowi, że „Strony zobowiązują się uznać prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do nauki jego/jej języka mniejszości. 2. W rejonach zamieszkałych tradycyjnie lub przez znaczącą liczbę osób należących do mniejszości narodowych, o ile jest na to wystarczające zapotrzebowanie, Strony będą starać się zapewnić, na tyle, na ile to możliwe, w ramach swoich systemów oświatowych, osobom należącym do tych mniejszości odpowiednie możliwości uczenia się języka mniejszości lub nauki w tym języku. 3. Ustęp 2 niniejszego artykułu będzie realizowany bez uszczerbku dla nauki języka oficjalnego lub nauczania w tym języku”. To zobowiązanie dotyczy równego dostępu wszystkich osób należących do mniejszości na wszystkich poziomach (art. 12 ustęp 3 Konwencji). „Raport Wyjaśniający” (towarzyszący tej Konwencji) mówi w odniesieniu do artykułu 14, że zawarte w ustępie 1 nim zobowiązanie dotyczy „jednego z najważniejszych sposobów, z pomocą których jednostki te mogą okazywać i zachowywać swoją tożsamość. Nie może być od tego wyjątków”.

Pozytywne działania władz polskich w dziedzinie edukacji w językach mniejszości znalazły uznanie Komitetu Doradczego Rady Europy, który w swojej ostatniej opinii o stosowaniu Konwencji Ramowej w Polsce (z listopada 2019 r.) podkreślił stabilność ram prawnych w Polsce chroniących prawa osób należących do mniejszości narodowych, w tym także w zakresie prowadzenia nauki języków mniejszości i regionalnego oraz docenił wzrost nakładów na finansowanie nauki nauczania języków mniejszości. Pozytywne uznanie Komitetu Doradczego zdobyły przede wszystkim efekty programu integracji społeczności romskiej, który przyniósł widoczne korzyści w obszarze edukacji. Dzięki niemu zmniejszył się odsetek dzieci pochodzących z rodzin romskich przedwcześnie kończących naukę w szkołach podstawowych i wymagających kształcenia specjalnego. Stało się to dzięki pracy ponad 90 asystentów pochodzenia romskiego, którzy byli zatrudnieni w szkołach.

Podjęta przez polski parlament decyzja o obcięciu subwencji na edukację w zakresie języków mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego ograniczy niewątpliwie osiągnięcia konsekwentnej polityki państwa w tej dziedzinie.

Z tej perspektywy uważamy, podobnie jak przedstawiciele środowisk wszystkich mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce, władz samorządowych i akademickich, decyzję Sejmu RP z dnia 17 grudnia 2021 r. dotyczącą obniżenia o niemal 40 mln zł w budżecie państwa na 2022 r. subwencji przysługującej z tytułu nauczania języków mniejszościowych i języka regionalnego w Polsce za naruszającą stabilność zasad polityki państwa wobec mniejszości przyjętych po przełomie demokratycznym 1989 r., uderzające szczególnie w najmłodsze pokolenie mniejszości, któremu ogranicza się prawo do pielęgnowania własnej kultury i języka oraz łamiące międzynarodowe zobowiązania naszego kraju do ochrony tożsamości osób należących do mniejszości.